ertegen, dat de wetgeving van een Lid-Staat de duur van arbeidsovereenkomsten met lectoren vreemde talen in alle gevallen beperkt tot één jaar, met mogelijkheid van verlenging, wanneer een dergelijke beperking in beginsel niet bestaat voor het overige onderwijzend personeel.

Ook al staat het Verdrag er niet aan in de weg, dat de Lid-Staten, ter verzekering van een goed bestuur van hun universiteiten, maatregelen vaststellen die zonder onderscheid van toepassing zijn en die in het bijzonder de onderdanen van de andere Lid-Staten zouden kunnen treffen, dergelijke maatregelen moeten wel in overeenstemming zijn met het evenredigheidsbeginsel, dat wil zeggen dat zij passend en noodzakelijk zijn om het beoogde doel te bereiken. Wat arbeidsovereenkomsten met lectoren vreemde talen betreft, belet het gemeenschapsrecht niet, dat zij voor een bepaalde duur worden gesloten wanneer het er op het moment van de aanstelling naar uitziet, dat de behoeften van het onderwijs enkel gedurende de overeengekomen duur zullen bestaan. Overeenkomsten die geacht worden te voorzien in permanente behoeften van het onderwijs, moeten daarentegen worden afgesloten voor onbepaalde duur, juist zoals de arbeidsverhoudingen van andere docenten die in een dergelijke behoefte voorzien. Wanneer de onderwijsbehoeften veranderen, zou men de overtollig geworden lectoren kunnen ontslaan om het personeelsbestand aan de nieuwe situatie aan te passen, daar deze maatregel minder beperkend is voor het vrije verkeer van werknemers dan de beperking van de duur van hun overeenkomsten.

RAPPORT TER TERECHTZITTING
in de gevoegde zaken C-259/91, C-331/91 en C-332/91 *

I — Feiten en procedure

1. *Juridische context*

Artikel 28 van presidentieel decreet nr. 382 van 11 juli 1980 betreffende het universitair onderwijs (*GURI* nr. 209 van 31 juli 1980) luidt als volgt:

„Binnen de grenzen van de met dat doel volgens de in artikel 25 bedoelde voorwaarden vastgestelde en verdeelde en in de universitaire budgetten opgenomen begrotingsmiddelen kunnen de rectoren op basis van een privaatrechtelijke overeenkomst, op met redenen omkleed voorstel van de betrokken faculteit en ter voorziening in de reële behoeften aan oefening van de studenten die de taalcolleges volgen, in voorkomende gevallen buiten specifieke internationale akkoorden om, lectoren met een vreemde moedertaal in dienst nemen waarvan de bekwaamheid vaststaat en als zodanig erkend is, zulks tot een maximumaantal van één lector voor iedere 150 studenten die dat college

* Procestaal: Italiaans.

daadwerkelijk volgen. De faculteit dient in alle gevallen in te staan voor de vakbekwaamheid van de lectoren. De ermee gemoeide kosten worden gedekt door de voor dat doel door elke universiteit, bij decreet van de minister van Openbaar Onderwijs, na raadpleging van de nationale universiteitsraad, voorziene begrotingsmiddelen. De raming van de uitgaven zal geschieden op basis van de studentenpopulatie die diezelfde colleges het voorgaande academiejaar heeft bezocht.

Afwijkingen in de zin van een lagere verhouding dan in voorgaande alinea is bedoeld, kunnen uitsluitend in geval van gebleken noodzaak worden toegestaan door de minister van openbaar onderwijs, na ampel overleg met de faculteitsraad en na raadpleging van de nationale universiteitsraad.

De geldigheidsduur van de in de eerste alinea bedoelde overeenkomsten is beperkt tot het academiejaar waarvoor zij zijn afgesloten; zij kunnen gedurende ten hoogste vijf jaar telkens voor één jaar worden verlengd.

De van de lectoren verlangde prestaties en de daarmee overeenkomende salariëring worden vastgesteld door de raad van beheer van de universiteit, na raadpleging van de faculteitsraad.

De beloning bedraagt ten hoogste het aanvangssalaris van een adjunct-hoogleraar met een tijdelijk dienstverband."

Bij arrest nr. 55 van 9 februari 1989, gewezen op 23 februari daaropvolgend, heeft de Corte costituzionale artikel 28, derde alinea, voornoemd in strijd met de grondwet verklaard „voor zover hierin wordt bepaald dat de in bovengenoemde alinea bedoelde overeenkomsten gedurende ten hoogste vijf jaar telkens met één jaar kunnen worden verlengd".

2. *De hoofdgedingen*

a) Zaak C-259/91

P. Allué en C. M. Coonan (hierna: „verzoeksters in het hoofdgeding"), van Spaanse respectievelijk Britse nationaliteit, waren sinds het academiejaar 1980/1981 werkzaam als lector vreemde talen aan de Università degli studi di Venezia (hierna: „universiteit"), op basis van jaarlijkse arbeidsovereenkomsten als bedoeld in decreet nr. 382 (hierna: „DPR").

Aan het einde van het academiejaar 1985/1986 weigerde de universiteit de genoemde overeenkomsten te verlengen, omdat artikel 28, derde alinea van het DPR slechts een verlenging gedurende maximaal vijf jaar toestaat.

Verzoeksters in het hoofdgeding kregen vervolgens gedaan, dat zij tijdelijk opnieuw in dienst werden genomen, in afwachting van een rechterlijke uitspraak over de grond van de zaak.

Ten gronde concludeerden zij met name, dat het de Pretore zou behagen „vast te stellen dat de tussen partijen gesloten overeenkomst een overeenkomst van onbeperkte duur is; nietig te verklaren de termijn die is bedongen voor de beëindiging van de overeenkomst, verzoeksters het recht toe te kennen om deze overeenkomst na 1 november 1986 voort te zetten, en, bijgevolg, de universiteit te veroordelen tot betaling van de sinds 1 november 1986 verschuldigde salarissen".

Aangezien de Pretore di Venezia van oordeel was, dat de uitlegging van bepaalde communautaire voorschriften noodzakelijk was voor de beslissing van het bij hem aanhangige geding, stelde hij het Hof verscheidene prejudiciële vragen, waaronder met name de vraag of „de interne wetgeving van een Lid-Staat en/of een overeenkomst van privaatrechtelijke aard die de duur van een rechtsverhouding tot een vooraf vastgestelde termijn van vijf jaar beperkt, al dan niet verenigbaar is met artikel 48, lid 2, EEG-Verdrag, nu het vrije verkeer van werknemers binnen de Lid-Staten de afschaffing impliceert en vereist van iedere discriminatie en een afwijking van de algemene regel van nationaal recht van de Lid-Staat inzake de duur van arbeidsverhoudingen discriminerend moet worden geacht".

In antwoord op deze vraag heeft het Hof in zijn arrest van 30 mei 1989 (zaak 33/88, Allué, Jurispr. 1989, blz. 1591) voor recht verklaard:

„Artikel 48, lid 2, EEG-Verdrag verzet zich tegen de toepassing van een nationale bepaling die een limiet stelt aan de duur van de arbeidsverhouding tussen universiteiten en lectoren vreemde talen, wanneer een dergelijke limiet voor andere werknemers in beginsel niet bestaat."

De Corte costituzionale, die in het kader van hetzelfde geschil was geadiëerd, had bij voornoemd arrest van 9/23 februari 1989 artikel 28 DPR, uitsluitend voor zover dit artikel in een maximale duur van de betrokken arbeidsverhouding voorzag, in strijd met de grondwet verklaard.

Uit de verwijzingsbeschikking blijkt, dat sinds bovengenoemd arrest van 30 mei 1989 Italiaanse rechters (de Pretori te Triëst, Padua en Parma) het in verschillende zaken hebben uitgelegd in die zin, dat het artikel 28, lid 3, DPR onverenigbaar verklaart met artikel 48 van het Verdrag, zowel wat het gedeelte betreft waarin de duur van de overeenkomst wordt beperkt tot één jaar, als wat het gedeelte betreft waarin de maximale duur van de arbeidsverhouding wordt beperkt tot vijf jaar, terwijl de Corte costituzionale bij de beslechting van gelijksoortige geschillen en met name in een arrest van 19 april 1990 (verenigde civiele kamers) heeft geoordeeld, dat het Hof van Justitie uitsluitend de bepaling inzake de maximale duur van vijf jaar van de overeenkomsten onverenigbaar met het gemeenschapsrecht had verklaard.

In deze omstandigheden acht de verwijzende rechter het zinvol het Hof opnieuw te adiëren, opdat dit uitspraak doet over de uitlegging van zijn arrest van 30 mei 1989 en preciseert, of artikel 48 van het Verdrag zich tegen de toepassing van de gehele derde alinea van artikel 28 DPR verzet.

Ter staving van deze uitlegging citeert de verwijzende rechter uit de conclusie van de advocaat-generaal in zaak 33/88, waaruit zou blijken dat het Hof was verzocht over beide punten te beslissen (zie punt 17 van de conclusie), en dat alle argumenten die de Italiaanse regering had aangevoerd ter rechtvaardiging zowel van de beperking van de duur van de overeenkomsten als van de vaststelling van een maximumduur van het dienstverband, bij de beoordeling waren betrokken en onderzocht.

Wegens deze uiteenlopende uitleggingen heeft de Pretore di Venezia het Hof bij beschikking van 4 oktober 1991 verzocht om

„krachtens artikel 177 EEG-Verdrag zijn arrest van 30 mei 1989 in zaak 33/88 uit te leggen, met name de passage waarin voor recht wordt verklaard, dat ‚artikel 48, lid 2, EEG-Verdrag zich verzet tegen de toepassing van een nationale bepaling die een limiet stelt aan de duur van de arbeidsverhouding tussen universiteiten en lectoren vreemde talen, wanneer een dergelijke limiet voor andere werknemers in beginsel niet bestaat', en te preciseren of artikel 48, lid 2, EEG-Verdrag zich eveneens verzet tegen de toepassing van artikel 28, derde alinea, van presidentieel decreet nr. 382 van 11 juli 1980, voor zover hierin de duur van de overeenkomsten wordt beperkt tot één academiejaar".

b) De gevoegde zaken C-331/91 en C-332/91

Uit de bij het Hof ingediende schriftelijke opmerkingen blijkt, dat de dames B. Sellinger en R. del Maestro en de heer M. Gillian, allen van Britse nationaliteit en verzoekers in het hoofdgeding in zaak C-332/91, als lector vreemde talen hebben gewerkt aan de Università degli studi di Parma (hierna: „universiteit") vanaf het academiejaar 1980/1981 tot het einde van het academiejaar 1985/1986, op basis van jaarlijkse overeenkomsten in de zin van artikel 28 DPR. Ingevolge het bepaalde in de derde alinea van artikel 28 voornoemd is hun overeenkomst sindsdien niet meer verlengd.

S. H. Barta, Duits onderdaan en verzoekster in het hoofdgeding in zaak C-331/91, heeft dezelfde werkzaamheden aan dezelfde universiteit verricht vanaf het academiejaar 1981/1982 tot het einde van het academiejaar 1984/1985 en wel tot 9 december 1985. Nadat Barta de universiteit bij brief van 26 november 1985 in kennis had gesteld van haar zwangerschap, werd haar medegedeeld, dat voor het academiejaar 1985/1986 geen nieuwe overeenkomst meer met haar zou worden aangegaan. Ondanks de onderbreking van haar zwangerschap als gevolg van een miskraam werd aan Barta iedere verlenging van haar overeenkomst geweigerd, zowel voor het lopende jaar als voor het academiejaar 1986/1987.

Verzoekers in het hoofdgeding in beide zaken zijn ingevolge een beschikking van de Pretore di Parma tijdelijk opnieuw in dienst genomen als lector vreemde talen, in afwachting van de uitspraak van de rechter in de hoofdzaak.

Evenals in zaak C-259/91 wensen verzoekers in het hoofdgeding in de onderhavige zaken door de Pretore te zien vastgesteld, dat hun arbeidsovereenkomst is gesloten voor onbepaalde duur en dat zij recht hebben op continuering van hun dienstverband. Daarnaast verzoeken zij de Pretore de universiteit te veroordelen tot uitbetaling van de aan hen verschuldigde salarissen.

Naar de mening van de verwijzende rechter heeft het Hof zich in zijn arrest niet beperkt tot het onderzoek van de vraag betreffende de maximumduur van de dienstbetrekkingen, aangezien de daarop betrekking hebbende bepaling inmiddels in strijd met de grondwet was verklaard. Hij is daarentegen van oordeel, dat het Hof heeft uitgesproken, dat de bepaling krachtens welke de overeenkomst wordt beperkt tot één jaar, in strijd is met artikel 48 EEG-Verdrag, gelet op het in de Italiaanse rechtsorde geldende algemene beginsel van duurzaamheid van de betrekking, zoals voortvloeit uit wet nr. 230 van 18 april 1962.

Volgens de verwijzende rechter lijkt er geen enkele rechtvaardiging te zijn voor een overeenkomst van bepaalde duur, aangezien de onbeperkte duur van de overeenkomst niets afdoet aan de mogelijkheid voor de universiteit om, zodra er te veel lectoren zijn in verhouding tot de daaraan bestaande behoefte, deze overeenkomst te beëindigen door middel van opzegging op basis van de gewone regels inzake ontslag op goede gronden of om gegronde redenen (wet nr. 606/1966).

De Pretore wijst er echter op, dat de Corte di cassazione, onder verwijzing naar het in het Italiaanse recht geldende algemene beginsel, dat arbeidsverhoudingen aan een termijn kunnen worden gebonden, indien hiervoor goede en uitdrukkelijk in de wet of collectieve arbeidsovereenkomsten voorziene redenen bestaan, een restrictieve uitlegging aan het arrest van het Hof van 30 mei 1989 heeft gegeven door de daarin geconstateerde onverenigbaarheid te beperken tot de bepaling die voorziet in een maximumduur van zes jaar voor de lectorenovereenkomst.

Voor de verwijzende rechter bestaat er echter geen twijfel dat, naar blijkt uit de conclusie van de advocaat-generaal (punt 24 van de conclusie), de debatten in zaak 33/88 zowel betrekking hadden op de jaarlijkse aard als op de maximumduur van de overeenkomst.

Bij twee beschikkingen van 14 november 1991 heeft de Pretore di Parma krachtens artikel 177 EEG-Verdrag het Hof verzocht

„om een prejudiciële beslissing over de draagwijdte en de uitlegging van zijn arrest van 30 mei 1989 in zaak 33/88, voor zover daarin wordt verklaard (punt 2 van het dictum), dat ‚artikel 48, lid 2, EEG-Verdrag zich verzet tegen de toepassing van een nationale bepaling die een limiet stelt aan de duur van de arbeidsverhouding tussen universiteiten en lectoren vreemde talen, wanneer een dergelijke limiet voor andere werknemers in beginsel niet bestaat', en met name te preciseren:

‚of artikel 48, lid 2, EEG-Verdrag, in de uitlegging die het Hof van Justitie eraan heeft gegeven in zijn arrest van 30 mei 1989 in zaak 33/88, zich verzet tegen de toepassing van een nationale wettelijke regeling van een Lid-Staat (in casu Italië, artikel 28, derde alinea, van DPR nr. 382/80), die de duur van een privaatrechtelijke overeenkomst tot één jaar beperkt en dus een tijdslimiet stelt, terwijl de andere werknemers in die Lid-Staat op grond van wet nr. 230 van 18 april 1962 algemeen en in de regel vastheid van betrekking genieten, wanneer de betrokken arbeidsverhouding geen bijzondere kenmerken vertoont die een afwijking van voornoemd algemeen beginsel kunnen rechtvaardigen'".

3. *Procedure voor het Hof*

De beschikking van de Pretura circondariale di Venezia (zaak C-259/91) is ter griffie van het Hof ingeschreven op 11 oktober 1991, de twee beschikkingen van de Pretura circondariale di Parma (zaken C-331/91 en C-332/91) op 19 december 1991.

Overeenkomstig artikel 20 van 's Hofs Statuut-EEG zijn in zaak C-259/91 op

15 januari 1992 schriftelijke opmerkingen ingediend door de Commissie van de Europese Gemeenschappen, vertegenwoordigd door E. Traversa, lid van haar juridische dienst, als gemachtigde; op 22 januari 1992 door de Italiaanse Republiek, vertegenwoordigd door L. Ferrari Bravo, hoofd van de dienst diplomatieke geschillen van het Ministerie van Buitenlandse zaken, bijgestaan door P. G. Ferri, avvocato dello Stato, als gemachtigden; en op 27 januari 1992 door verzoeksters in het hoofdgeding, vertegenwoordigd door F. Capelli, advocaat te Milaan, en M. Vergilio, advocaat te Bologna; en in de zaken C-331/91 en C-332/91, op 15 april 1992 door de Commissie van de Europese Gemeenschappen, vertegenwoordigd door E. Traversa en D. Gouloussis, leden van haar juridische dienst, als gemachtigden; op 16 april 1992 door de Italiaanse Republiek, vertegenwoordigd door L. Ferrari Bravo, bijgestaan door P. G. Ferri, als gemachtigden; en op 18 mei 1992 door verzoekers in de hoofdgedingen, vertegenwoordigd door F. Capelli en M. Vergilio.

Bij beschikking van 28 januari 1992 zijn de zaken C-331/91 en C-332/91 gevoegd voor de schriftelijke en mondelinge behandeling en voor het arrest. Bij beschikking van 18 juni 1992 zijn deze twee zaken gevoegd met zaak C-259/91 voor de schriftelijke en mondelinge behandeling en voor het arrest.

Het Hof heeft, op rapport van de rechter-rapporteur, gehoord de advocaat-generaal, besloten zonder instructie tot de mondelinge behandeling over te gaan.

II — Samenvatting van de bij het Hof ingediende schriftelijke opmerkingen

Volgens verzoekers in de hoofdgedingen in de drie zaken heeft het Hof de vraag betreffende de verenigbaarheid met het gemeenschapsrecht van de beperking van de duur van de betrokken overeenkomsten tot één jaar reeds in zijn arrest van 30 mei 1989 ontkennend beantwoord.

Zij herinneren eraan, dat het Hof in dat arrest de door de Italiaanse regering ter rechtvaardiging van de in artikel 28 DPR voorziene tijdsbeperkingen naar voren gebrachte argumenten — te weten de noodzaak om over lectoren te beschikken met een bijdetijdse kennis van hun moedertaal, de noodzaak om de overeenkomsten wegens onbekwaamheid te kunnen beëindigen, en de noodzaak om het aantal lectoren te kunnen beperken naargelang van de toestroom van studenten tot die colleges — zorgvuldig heeft onderzocht en verworpen (zie r. o. 13-17 van het arrest). Daarmee heeft het Hof uitgesloten, dat er in het geval van de lectoren sprake is van bijzondere omstandigheden die een beperking van de duur van hun dienstbetrekking zouden kunnen rechtvaardigen.

Het is duidelijk, dat de aan de Corte costituzionale en het Hof van Justitie gestelde vragen in hoofdzaak betrekking hadden op hetzelfde, te weten de twee door artikel 28 in het leven geroepen beperkingen. De Corte costituzionale heeft in dat verband de bepaling inzake de maximumduur van de betrokken overeenkomsten strijdig met de grondwet verklaard en de regel met betrekking tot de jaarlijkse duur van diezelfde arbeidsverhoudingen in overeenstemming ermee. Het zou niet logisch zijn geweest, indien de Pretore di Venezia bij de Corte costituzionale twijfels had geuit ten aanzien van de twee tijdsbeperkingen en bij het Hof van Justitie enkel de beperking met betrekking tot de

maximumduur van de dienstbetrekking aan de orde had gesteld.

Het feit dat het Hof mede de beperking van de duur van de overeenkomsten tot één jaar in zijn beoordeling heeft betrokken, wordt bevestigd door de verklaring van de advocaat-generaal in punt 17 van zijn conclusie, dat het verschil in behandeling uit verschillende aspecten blijkt, waaronder „het afsluiten van een arbeidsovereenkomst van bepaalde duur, en wel niet langer dan een academiejaar". Volgens verzoekers in de hoofdgedingen moet de conclusie van de advocaat-generaal als een integraal onderdeel van 's Hofs beslissing worden beschouwd.

De omstandigheid dat de aandacht van het Hof in bepaalde gedeelten van het arrest was geconcentreerd op de maximumduur van zes jaar van de betrokken arbeidsverhouding, laat zich verklaren door de feiten van het hoofdgeding. Hiermee wordt echter geen afbreuk gedaan aan de conclusie van het arrest, die wel degelijk betrekking heeft op alle aspecten van de rechtspositie van lectoren.

Volgens verzoekers in de hoofdgedingen moet ook rekening worden gehouden met de positie van de lectoren vreemde talen in Italië.

In de eerste plaats is onjuist wat gezegd wordt in het arrest van de Corte costituzionale van 9 februari 1989, namelijk dat „artikel 28 uitgaat van de onderstelling dat het buitenlanders betreft die tijdelijk naar Italië zijn gekomen, meestal voor studiedoeleinden", en dit alleen al omdat bijna alle lectoren hun functie gedurende meer dan zes jaar hebben uitgeoefend.

Bovendien heeft de Corte di cassazione het in zijn rechtspraak over de verkeerde soort lectoren. In werkelijkheid dient men te onderscheiden tussen de lector in de zin van artikel 28 DPR en de lector in andere Europese landen. Terwijl in Italië de lector in de zin van voornoemd artikel 28 dient te worden onderscheiden van de gastlectoren, bestaat in de andere Lid-Staten slechts één soort lectoren, te weten de gastlectoren.

Het Italiaanse universitaire systeem verschilt bovendien grondig van dat van de andere Europese landen. Zo is in Italië het aantal lectoren (zonder rekening te houden met de gastlectoren) groter dan in de andere Europese landen en heeft Italië bovendien op elke docent ongeveer tien lectoren, terwijl in de andere Europese landen het vaste bestand aan onderwijzend personeel omvangrijker is dan het tijdelijke bestand.

Verzoekers in de hoofdgedingen zijn ten slotte van oordeel, dat arbeidsverhoudingen in de regel van onbepaalde duur zijn en dat een uitzondering op deze regel moet worden gerechtvaardigd door bijzondere omstandigheden, zoals het Corte costituzionale overigens ook heeft erkend in zijn arrest van 9 februari 1989.

Bijgevolg moet voor de lectoren vreemde talen het regiem van vastheid van dienstbetrekking gelden.

De *Italiaanse Republiek* is van mening, dat uit het arrest van het Hof van 30 mei 1989 duidelijk voortvloeit, dat de beperking van de arbeidsverhouding van lectoren vreemde talen enkel strijdig is met artikel 48, lid 2, EEG-Verdrag, omdat deze beperking in

beginsel niet geldt voor andere werknemers (r. o. 12 van het arrest). Overigens heeft het Hof juist in deze beperking een exclusieve bijzonderheid van de arbeidsverhouding van de lector gezien, die niet kan worden aangetroffen in soortgelijke werksituaties in de universitaire sector (r. o. 16).

Volgens de Italiaanse regering vloeit hieruit voort, dat het Hof uitsluitend de bepaling die de uitoefening van de betrokken functie tot zes jaar beperkt, in strijd met artikel 48 van het Verdrag heeft verklaard en niet de bepaling die voorziet in een arbeidsovereenkomst voor één jaar met mogelijkheid van verlenging.

Ten aanzien van deze laatste regel brengt de Italiaanse regering in herinnering, dat de mogelijkheid voor een universiteit om lectoren vreemde talen in dienst te nemen, in het DPR is opgenomen om in de werkelijke behoefte aan lectoren te kunnen voorzien. Dergelijke overeenkomsten mogen onder twee voorwaarden worden aangegaan: in de eerste plaats moet er sprake zijn van een zodanig aantal aan het taalcollege deelnemende studenten, dat een verhouding van 1 lector op 150 studenten in acht wordt genomen, en in de tweede plaats moeten de ter salariëring van de lectoren benodigde financiële middelen beschikbaar zijn, welke laatste voortvloeien uit een jaarlijkse verdeling door de staat van de beschikbare fondsen over de verschillende universiteiten.

Welnu, volgens de Italiaanse regering kunnen deze beide voorwaarden per academiejaar verschillen. Zo kan het voorkomen, dat een bepaald taalcollege, nadat hiervoor een lector is aangesteld, in het daaropvolgende jaar minder wordt bezocht. Voorts is het mogelijk, dat de deelname aan een college in een andere taal toeneemt, waardoor het noodzakelijk wordt om een deel van de beschikbare financiële middelen aan te wenden om een lector voor dit college te vinden, hetgeen het ontslag met zich meebrengt van de lector wiens college minder wordt bezocht.

Nu de Italiaanse wetgever deze organisatorische keuzes inzake het gebruik maken van de diensten van lectoren in het vreemdetalenonderwijs heeft gemaakt, kan alleen door middel van een arbeidsverhouding van bepaalde duur een beroep op deze lectoren worden gedaan, waarbij de hierboven aangegeven voorwaarden in acht worden genomen.

In antwoord op het argument van de Italiaanse regering dat de beperking van de betrokken overeenkomsten tot een duur van zes jaar zou zijn gerechtvaardigd door de noodzaak om het aantal lectoren te beperken naargelang van de behoefte van de universiteit, een behoefte die afhankelijk is van het aantal studenten op dat gebied, heeft het Hof overigens verklaard, dat

„opgemerkt dient te worden, dat deze doelstelling van behoorlijk bestuur ook met andere middelen kan worden bereikt, met name door de overeenkomsten met overbodig geworden lectoren niet te verlengen, overeenkomstig artikel 28, derde alinea, van het DPR" (r. o. 17).

Daar de beperking van de duur van de arbeidsovereenkomst gerechtvaardigd wordt door de feitelijke behoeften van de universitaire organisatie, kan volgens de Italiaanse regering alleen dan staande worden gehouden dat de bestreden maatregel onverenigbaar is met het Verdrag, indien zou blijken dat andere categorieën universitair personeel,

die niet hoofdzakelijkerwijs uit buitenlanders worden gerecruteerd, gunstiger worden behandeld ondanks het feit dat soortgelijke eisen gelden als die waarop men het tijdelijke karakter van de arbeidsverhouding van de lectoren vreemde talen baseert. Welnu, dit is niet het geval.

Volgens de Italiaanse regering is het nuttig om te dien aanzien een vergelijking te trekken met de rechtspositie van hoogleraren die op grond van een arbeidsovereenkomst zijn aangesteld, welke rechtspositie wordt geregeld door artikel 25 DPR.

Immers, de op overeenkomst aangestelde hoogleraren, waarvan de arbeidsduur eveneens is beperkt tot één jaar, oefenen evenals de lectoren vreemde talen een onderwijsfunctie uit die van aanvullende aard is ten opzichte van het onderwijs door ambtelijke hoogleraren; zij worden slechts aangesteld voor zover de aan de universiteit beschikbaar gestelde financiële middelen zulks toelaten en zij worden veeleer geworven via een rechtstreekse oproep in plaats van door middel van een openbaar vergelijkend onderzoek (in tegenstelling tot de hoogleraren en onderzoekers die een vaste aanstelling hebben, aangezien voor hun post een vaste, bij wet vastgestelde subsidie wordt verstrekt).

Gelet op het voorgaande stelt de Italiaanse regering het Hof voor, de prejudiciële vraag te beantwoorden als volgt:

„Artikel 48, lid 2, EEG-Verdrag verzet zich niet tegen de toepassing van een nationale bepaling die voorziet in een jaarlijkse duur, met verlengingsmogelijkheid, van een arbeidsverhouding tussen universiteiten en lectoren vreemde talen, aangezien deze beperking eveneens geldt voor andere categorieën universitair personeel dat in een vergelijkbare positie verkeert."

De *Commissie* betoogt, dat in zaak 33/88 niet alleen de advocaat-generaal (punten 23 en 27 van de conclusie), doch ook het Hof (r. o. 13-17) de twee in artikel 28 van DPR nr. 382 neergelegde beperkingen te zamen heeft behandeld en vervolgens de door de Italiaanse regering voor deze beperkingen aangevoerde argumenten heeft verworpen.

Het Hof heeft er nooit aan getwijfeld, dat de twee aan de duur van die overeenkomsten gestelde beperkingen een krachtens artikel 48 van het Verdrag verboden discriminatie inhielden. De Italiaanse regering heeft het discriminerende karakter van die beperkingen evenmin bestreden, doch getracht ze te rechtvaardigen (zie punten 20 en 23 van de conclusie van de advocaat-generaal).

Te dien aanzien herinnert de Commissie aan het arrest van het Hof van 16 juni 1987 (zaak 225/85, Commissie/Italië, Jurispr. 1987, blz. 2625), waarin de Italiaanse Republiek werd veroordeeld uitsluitend omdat zij wetenschappelijk onderzoekers van andere Lid-Staten in dienst had genomen op basis van een overeenkomst van bepaalde duur, in tegenstelling tot hetgeen gold voor onderzoekers van Italiaanse nationaliteit. In casu is de moeilijkheid echter met name, dat er op dit moment aan de Italiaanse universiteiten geen lectoren in de Italiaanse taal zijn met een functie die identiek is aan die van de lectoren vreemde talen.

De Commissie benadrukt te dien aanzien, dat zij in punt 14 van haar opmerkingen in zaak 33/88 heeft trachten aan te tonen, dat de positie van de lectoren qua feitelijke functieuitoefening op zijn minst vergelijkbaar is met die van de „wetenschappelijk onderzoekers". Haars inziens heeft het Hof een gedetailleerde vergelijking tussen beide categorieën

Italiaans universitair personeel vermeden door zich te beperken tot de vaststelling, dat het Italiaanse recht geen beperkingen in de duur van arbeidsverhoudingen oplegt „aan de andere werknemers", te weten alle Italiaanse werknemers, zowel in de publieke als de particuliere sector (zie eveneens punten 19 en 21 van de conclusie van de advocaat-generaal).

De Commissie is echter van oordeel, dat het Hof, door een dergelijke uitspraak te doen, de door haar genomen conclusies heeft overgenomen, te weten dat bij de absolute vastheid van dienstbetrekking die aan alle nationale werknemers wordt gegarandeerd — hetzij door middel van een vaste aanstelling in openbare dienst, hetzij door middel van privaatrechtelijke overeenkomsten van onbepaalde duur — de regeling van de overeenkomsten van bepaalde duur een discriminatie inhoudt die ingevolge artikel 48, lid 2, EEG-Verdrag is verboden, nu deze regeling in het bijzonder de onderdanen van andere Lid-Staten treft.

De Commissie preciseert in dit verband, dat het argument waarop de Corte di cassazione zich in zijn arrest van 19 april 1990 met name baseert — namelijk dat om de positie van de lectoren in Italië te kunnen beoordelen, mede rekening moet worden gehouden met de omstandigheid, dat de arbeidsverhouding van lectoren vreemde talen in de andere EEG-landen wordt geregeld bij overeenkomst van bepaalde duur —, moet worden verworpen. Om te kunnen vaststellen of sprake is van een discriminatie op grond van nationaliteit, moet immers een vergelijking worden gemaakt met de rechtspositie waarin uitsluitend de andere nationale werknemers zich bevinden, nu geen enkele overweging op grond van het tussen de Lid-Staten geldende wederkerigheidsbeginsel naar voren is gebracht.

Bijgevolg dient volgens de Commissie alleen nog te worden onderzocht, of de verwerping door het Hof van de door de Italiaanse regering ter rechtvaardiging van de bestreden maatregel aangevoerde argumenten — in het kader van welke verwerping geen onderscheid wordt gemaakt tussen de beide beperkingen van artikel 28 —, zich enkel uitstrekt tot de beperking inzake de maximumduur van de overeenkomst.

Ten aanzien van de noodzaak om over lectoren met een bijdetijdse kennis van hun moedertaal te beschikken, kan uit rechtsoverweging 14 van het arrest van 30 mei 1989 worden gelezen [„(...) na hun functie gedurende zes jaar te hebben uitgeoefend (...)"], dat dit vereiste logischerwijze slechts van toepassing kon zijn op de beperking van het maximumaantal verlengingen van de jaarcontracten.

Ten aanzien van de noodzaak om de overeenkomsten te kunnen beëindigen van lectoren die niet meer over de vereiste bekwaamheden beschikken, heeft het Hof genoemde beperking tot zes jaar van de arbeidsovereenkomsten vergeleken met de uitoefening van de betrokken functie (r. o. 16). Het Hof lijkt immers te hebben geoordeeld, dat een eventueel rechtvaardigend verband tussen de beoordeling van de taalkennis en de jaarlijkse duur van deze overeenkomsten ontbreekt. Wat hiervan ook zij, „een verarming van de kennis van de lector of het ontbreken van een perfecte kennis van zijn moedertaal zouden", zoals de advocaat-generaal in punt 27 van zijn conclusies heeft opgemerkt, „zeker een reden tot ontslag kunnen vormen, zelfs in het kader van een dienstbetrekking van onbeperkte duur".

Ten aanzien van de noodzaak om het aantal lectoren vreemde talen te beperken naargelang van de behoefte van de universiteit, zou de bestreden maatregel in theorie de mogelijkheid bieden om het aantal lectoren te

beperken in overeenstemming met de toestroom van studenten tot dat college. Gelet echter op de aanzienlijke toename van het aantal studenten dat zich voor de talen van de andere Lid-Staten interesseert, bestaat het eigenlijke probleem in de praktijk hierin, dat een alsmaar toenemend aantal docenten vreemde talen in dienst moet worden genomen. In elk geval is de wettelijke verplichting om uitsluitend overeenkomsten met een duur van één jaar af te sluiten, niet evenredig in verhouding tot het nagestreefde doel, gelijk het Hof zelf heeft vastgesteld.

In diezelfde zin heeft de advocaat-generaal in punt 24 van zijn conclusie gesteld: „Zoals ter terechtzitting, zonder op het minste bezwaar te stuiten, is uiteengezet, kan een werkgever, volgens de algemene bepalingen van het Italiaanse arbeidsrecht, het personeelsbestand aanpassen aan zijn behoeften, zelfs in het kader van dienstbetrekkingen van onbepaalde duur; bijgevolg zou hij lectoren vreemde talen met een vast dienstverband kunnen ontslaan zodra er geen behoefte meer is aan de door hen geleverde prestaties. Het fluctueren van de behoefte aan lectoren vreemde talen verzet zich derhalve niet tegen de afsluiting van een arbeidsovereenkomst van onbepaalde duur."

De Commissie merkt ten slotte op, dat nu de Italiaanse Republiek zich opnieuw beroept op de reeds in zaak 33/88 aangevoerde argumenten inzake de financiële lasten, zijzelf wederom verwijst naar de conclusie van de advocaat-generaal in die zaak, die verklaarde dat „niet aangetoond is (noch aangegeven om welke reden zulks het geval zou zijn), dat de afsluiting van overeenkomsten van onbepaalde duur — ofschoon opzegbaar — meer kosten met zich meebrengt dan het afsluiten van overeenkomsten van bepaalde duur".

Gelet op het voorgaande is de Commissie samenvattend van mening, dat

a) evenals in zaak 225/85 de regeling van overeenkomsten van bepaalde duur voor de onderdanen van andere Lid-Staten die als lector vreemde talen aan een Italiaanse universiteit worden aangesteld, een ongunstiger behandeling inhoudt ten opzichte van de vastheid van dienstbetrekking die aan alle Italiaanse werknemers, zowel in de publieke als in de particuliere sector, wordt gegarandeerd, met name ten aanzien van de rechtspositie van onderwijzend personeel aan universiteiten, dat een functie uitoefent die vergelijkbaar is met die van de lectoren;

b) deze ongunstige behandeling, die voortvloeit uit de onzekerheden van een arbeidsverhouding die uitsluitend door overeenkomsten van een jaar wordt beheerst, niet kan worden gerechtvaardigd door objectieve redenen samenhangend met de organisatie van het universitaire onderwijs in Italië;

c) hoe dan ook, zelfs als toegegeven wordt, dat de organisatie van het universitaire onderwijs een zekere soepelheid vergt bij het in dienst nemen van lectoren vreemde talen, het door de Italiaanse wetgever aangewende instrument, te weten de verplichting om in alle gevallen overeenkomsten af te sluiten met een duur van één academiejaar, niet in evenredige verhouding staat tot het nagestreefde doel;

d) zowel ten aanzien van de hierboven bij punt b bedoelde stelling als die welke in punt c is bedoeld, blijkt dat artikel 28, derde alinea, DPR, in zijn huidige

bewoordingen onverenigbaar is met artikel 48, lid 2, EEG-Verdrag.

Zij verzoekt het Hof derhalve om de gestelde prejudiciële vraag te beantwoorden als volgt:

„Artikel 48, lid 2, van het Verdrag verzet zich tegen de toepassing van een bepaling van nationaal recht op grond waarvan de arbeidsverhouding tussen de universiteiten en de lectoren vreemde talen beheerst wordt door overeenkomsten van bepaalde duur, terwijl een dergelijke beperking in beginsel niet geldt voor andere werknemers."

J. C. Moitinho de Almeida
rechter-rapporteur